

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS

4

ČÍSLO
ROČNÍK VI
1958

SLOVENSKÁ AKADEMIA VIED - BRATISLAVA

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online
sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV
(v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné
zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

CLÁNKY

Ján Podolák, Andrej Kmeť (K 50. výročiu smrti)	—	—	—	—	—	337
Štefan Apáthy, Spôsob uskladňovania hospodárskych plodín v severnom Šariši	—	—	—	—	—	347

ARCHIV — MATERIÁLIE

Jozef Markov, Národopisné údaje o Horehroní z konca 18. a začiatku 19. stor.	—	—	—	—	—	381
Pavol Horváth, Pramene k dejinám pohronskeho čipkárstva v druhej polovici 18. stor.	—	—	—	—	—	389

ROZHLADY

Elena Bošková, Archívny fond Národopisného ústavu SAV	—	—	—	—	—	396
Ester Plicková, Zpráva o študijnej ceste do Maďarska	—	—	—	—	—	414
Drobné zprávy	—	—	—	—	—	421

RECENZIE A REFERÁTY

J. Vydra, L. Kunz, Malerei auf Volksmajolika (Ester Plicková)	—	—	—	—	—	424
Pamiatky a múzeá (Jarmila Pátková)	—	—	—	—	—	426
Vznik a počátky Slovanů I (Ján Michálek)	—	—	—	—	—	427
V. Huzjak, Zeleni Juraj (Emília Horváthová-Čajánková)	—	—	—	—	—	428
H. Fehr, Das Recht in den Sagen der Schweiz (Jozef Markov)	—	—	—	—	—	429
Došlá literatúra	—	—	—	—	—	430

BIBLIOGRAFIA

Rudolf Zátka, Bibliografia slovenského národopisu za rok 1956	—	—	—	—	—	433
---	---	---	---	---	---	-----

СОДЕРЖАНИЕ

Ян Подолак, Андрей Кметь (к 50-летию со дня смерти)	—	—	—	—	—	337
Штефан Апати, Способ хранения злаков в северном Шарише	—	—	—	—	—	347
Йозеф Марков, Этнографические данные об области верхнего Грона 18 и начала 19 века	—	—	—	—	—	381
Павол Хорват, Источники истории погонского производства кружев во второй половине 18. века	—	—	—	—	—	389
Елена Бошкова, Архивные фонды Института этнографии Словацкой Академии Наук	—	—	—	—	—	396
Эстер Пликова, Отчет о научной командировке в Венгрию	—	—	—	—	—	414
Рецензии	—	—	—	—	—	424
Полученная литература	—	—	—	—	—	430
Рудольф Жатко, Библиография словацкой этнографии за 1956 год	—	—	—	—	—	433

INHALT

AUFSÄTZE

Ján Podolák, Andrej Kmeť (zum 50. Jahrestag seines Todes)	—	—	—	—	—	337
Štefan Apáthy, Aufbewahrungsarten von landwirtschaftlichen Erzeugnissen im ober-scharischen Gebiete	—	—	—	—	—	347

ARCHIV — MATERIALIEN

Jozef Markov, Volkskundliche Angaben über Obergranthal aus der Ende des 18. und dem Beginn des 19. Jahrhunderts	—	—	—	—	—	381
Pavol Horváth, Quellen zur Spitzenklöppeleigeschichte im Granthal in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts	—	—	—	—	—	389

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS

ROČNÍK VI

1958

ČÍSLO 4

ANDREJ KMEŤ

(K 50. výročiu smrti)

ANDREJ KMEŤ

(Zum 50. Jahrestag seines Todes)

JÁN PODOLÁK

Národopisný ústav Slovenskej akadémie vied, Bratislava

Dňa 16. februára 1908 zomrel Andrej Kmeť. Tento vzor všestranne orientovaného vedca, horlivého osvetového pracovníka a nezištného národovca odišiel v čase, keď ujarmený národ najviac potreboval mužov jeho typu. Základnou pohnútkou jeho činnosti bola láska k ľudu, z ktorého vyšiel a ktorý nezradil ani vo chvíľach najtrpkejších sklamaní a neporozumení často aj zo strany svojich blízkych.

Andrej Kmeť sa narodil dňa 19. novembra 1841 ako ôsme dieťa z kováčskej rodiny v dedinke Bzenica neďaleko Hliníka nad Hronom. Doma vštepenej láske k národu dodal cieľavedomosti na ostrihomskom semeništi nielen pravopisnou zmenou z Kmety na Kmeť, ale predovšetkým aktívnou účasťou pri zakladaní a rozvoji Cirkevno-literárnej školy slovenskej a činným členstvom v Matici slovenskej v Turč. Sv. Martine. Ako mladý teológ nadviazal styk s národne uvedomelými kňazmi, menovite s Radlinským, ktorý mu ponúkal aj redigovanie svojich časopisov (*Cyril a Method*, *Wojtech* a *Slovesnosť*). Už od prvých rokov svojej kňazskej dráhy mal ostré zrážky s maďarónskou cirkevnou hierarchiou, a to jednak pre svoju pokrokovú prírodovedeckú orientáciu (bol zástancom a propagátorom darvinizmu), jednak pre svoje nekompromisné slovenské a slovanské zmýšľanie. Zo strany duchovnej vrchnosti sa mu za to dostalo príkoria vo forme ostrakovania na najchudobnejšie hontianske fary, kde hmotná bieda a izolovanosť od kultúrnych stredísk veľmi bránili plnému rozvoju jeho širokých vedeckých a kultúrno-politických záujmov.

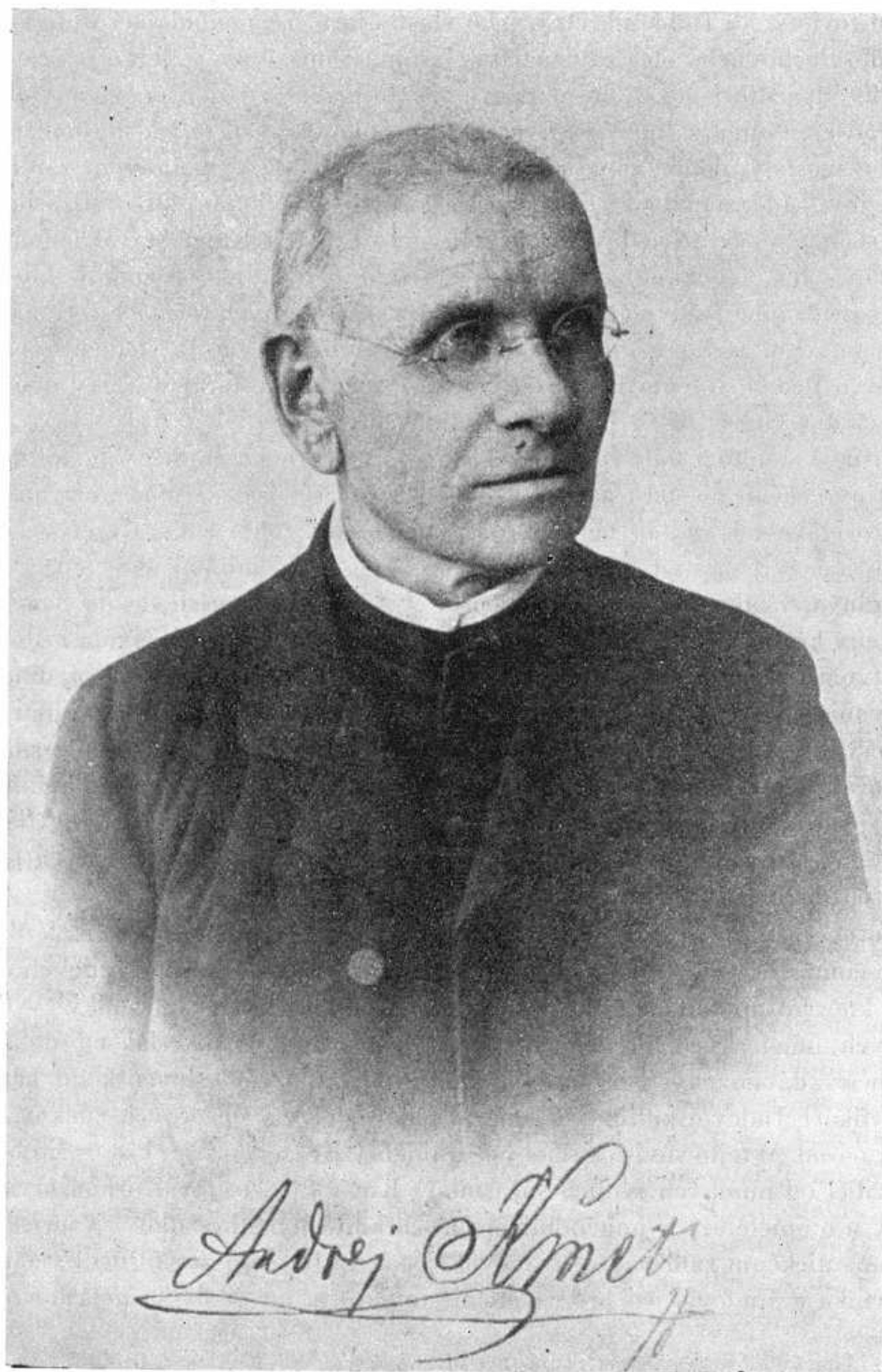
Napriek ťažkej a už od mladých rokov vlekkej chorobe vykonal Kmeť vo svojom živote maximum z toho, čo môže človek v daných podmienkach vykonať.

Hmotná bieda a kultúrna zaostalosť slovenského ľudu nútili Kmeťa hľadať prostriedky na ich odstránenie. Najúčinnjší liek videl v šírení osvetových myšlienok a v poučaní ľudu o rozumných formách gazdovania. S tým súvisí myšlienka založenia Roľnícko-technickej a národohospodárskej knižnice, Štepárskeho spolku v Hornom Hontu, Ovocinárskej výstavy v Krupine, vydávanie vedecko-populárnych knižočík o technických vynálezoch a horlivé prispievanie národohospodárskych článkov do Lichardovho *Obzoru*. Literárnovedné ambície prejavil už na pôde ostrihomského semeníša v rámci Cirkevno-literárnej školy slovenskej, no aj ďalšia spolupráca s Radlinským, myšlienka Prekladateľského spolku zvolensko-hontianskeho a anonymná redakčná spolupráca pri vydávaní Osvaldovho *Tovaryšstva* svedčia, že k tomuto odboru činnosti si udržal vzťah po celý život. Už od gymnaziálnych rokov javil záujem o botanizovanie, ktoré bolo jeho najúspešnejším vedným odborom. Za jeho životné dielo treba pokladať herbár s viac ako 15 000 rastlinami, medzi ktorými je do 400 druhov šípov. Najmä znalosť šípov mu zaistila uznanie vedeckej kvalifikácie a členstvo v zahraničných botanických spoločnostiach. Bohaté zbierky muzejných predmetov a publikované práce predstavujú Kmeťa aj ako geológa, mineralóga a geografa. Napokon zakladateľ českej archeologickej a národopisnej školy L. Niederle označil Kmeťa — vzhľadom na cenné výsledky vo výskume slovenského praveku — aj za priekopníka na poli slovenskej archeológie. Hoci šírka jeho vedeckých záujmov bola nevšedná a dosiahnuté výsledky pozoruhodné, hlavný význam Kmeťovej činnosti nespočíva natoľko vo vlastnej vedeckej činnosti ako skôr v organizovaní slovenského vedeckého života a v úspešnom získavaní iných, v ktorom smere Kmeťova osobnosť nebola v dejinách slovenskej kultúry a vedy podnes primerane zhodnotená.

*

Z nášho hľadiska si zasluhuje osobitnú pozornosť Kmeťovo pôsobenie na poli národopisu. Počiatky jeho záujmu o štúdium ľudovej kultúry sa datujú od jeho študentských rokov. Ako ostrihomský bohoslovec zbieral ľudové vianočné piesne na dolnom Pohroní, ktorých časť vydal tlačou v osobitnej zbierke *Prostonárodné Vianočné piesne*.¹ Trvalá možnosť sústavného terénneho štúdia života a kultúry ľudu sa mu naskytla až po opustení seminárskeho prostredia a po príchode na prvú kaplánsku stanicu do Senohradu. Zastrčenie do horného Hontu neposkytovalo síce Kmeťovi také hmotné i spoločenské možnosti, aké sa mu rysovali v prípade pôsobenia v hospodársky a kultúrne vyspelejšom Záhorí alebo na niektorej z bohatých fár trnavského okolia. Naproti tomu však oblasť horného Hontu obrátila Kmeťovu pozornosť na problémy, s ktorými by sa inde v takej miere nestretol. Predovšetkým si po niekoľkých rokoch sformoval svoj ľudský i vedecký vzťah k ľudu, k dedinskému kolektívu, uprostred ktorého žil. Nebol to ľud abstraktný

¹ *Prostonárodné Vianočné piesne*, sossbierané skrz —, bohoslovca semeníša ostrihomského. R. 1863.

19. XI. 1841 – 16. II. 1908

a zidealizovaný, ale ľud konkrétny, jeho vlastní farníci, „pokladajúci vedecké práce svojho duchovného otca za čudáctvo, kradnúci mu obilie v poli a ovocie v záhradách, odkazujúci mu neslušne, slovami i na dedine zriedka používanými, aby kázal radšej svojim zelinám a ich nechal na pokoji“.² Bol to ľud hospodársky a kultúrne zaostalý, denne zápasiaci o kus chleba, biedou vyhánaný za zárobkami do cudziny, ľud v niektorých prejavoch i duševne zanedbaný, ktorý si zasluhoval veľký súcit a ešte väčšiu pomoc. Voči tomuto ľudu sa Kmeť staval jednak ako duchovný otec napomínajúci dobrým slovom, jednak ako rozumný hospodár štedro rozsievajúci štúdiom získané vedomosti o moderných formách racionálneho obrábania zeme a chovu dobytká, o domácom chove včiel, o štepení ovocných stromov a pod. Pre tento ľud písal poučné brožúry, obstarával knihy a učil ho z nich čítať v čítárňach zakladaných ľudových knižníc.

Súčasne v tomto istom ľude videl Kmeť aj ochrancu tradičných kultúrnych hodnôt a verného nositeľa národného jazyka v čase, keď sa maďarizovaná buržoázia pridávala k radom nepriateľa. V budúcnosť tohto ľudu Kmeť veril ako národovec a o dedičstvá jeho kultúrnej minulosti sa zaujímal ako vedec. „Ľud, kroj, mluva, všetko rýdze, staroslovenské...“³ jasal po príchode do Senohradu uchvátený krásou hontianskych krojov, zvláštnosťami ľudového života a slovným bohatstvom ľudového jazyka. Ihneď sa pustil do horlivého zbierania predmetov a zapisovania národopisných javov. „Keď zahoriš láskou ideálnou k svojmu rodu, keď posvätiš sa povzneseniu svojho ľudu a všetkého, čo s ním súvisí, nesmieš sa vyhovárať — bo stojíš tam na stráži — a čo v blízkosti svojej zbadáš, povinnosťou tvojou je oznámiť to a iných na to upozorniť,“⁴ písal Kmeť, nadšene povzbudzujúce do vlastivedno-výskumnej práce svojich rovesníkov, roztrúsených po slovenských dedinách.

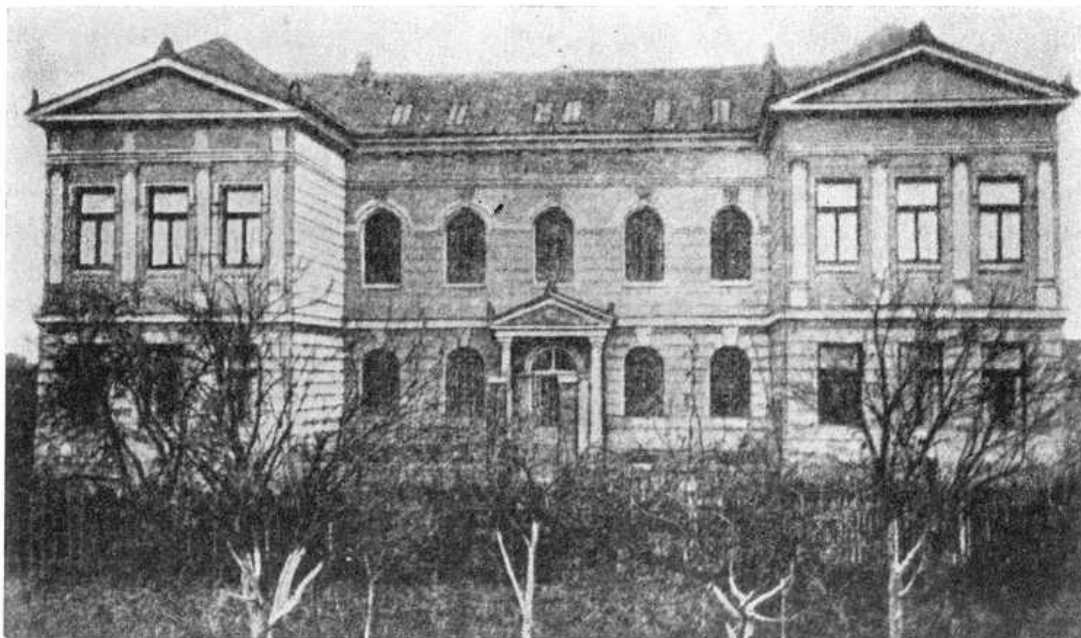
Kmeťove záujmy o ľudovú kultúru sa rozvíjajú trojakým smerom. V prvých rokoch činnosti sa zameriava prevažne na propagáciu slovenského ľudového umenia, z ktorého upútali jeho pozornosť najmä ľudové výšivky a čipky. V týchto ľudových umeleckých prejavoch videl Kmeť vhodný materiál na dokázanie existencie „dávnovekých osobitných kultúrnych snažení“ slovenského národa,⁵ v špecifikách ľudovej kultúry nachádzal teda jeden z podstatných znakov, ktoré určujú národ. V tejto súvislosti bol pozoruhodný Kmeťov vzťah k starožitnostiam. Na rozdiel od mnohých svojich súčasníkov Kmeť sa neusiloval o konzervovanie stariny a o umelé oživovanie odumierajúcich kultúrnych prežitkov. Napriek svojmu romantickému založeniu prejavoval k starým formám života úctu vedeckého pracovníka a študoval ich pre osvetlenie minulosti, no nikdy sa neprihovárал za

² Št. Janšák, *Andrej Kmeť*, Turč. Sv. Martin 1942, 19.

³ A. Kmeť, *Autobiografia*. Vyšlo v zborníku Andrej Kmeť, jeho život a dielo, ktorý usporiadal K. A. Medvecký, II. vyd., v Bojniciach 1924.

⁴ A. Kmeť, *O výšivkách a čipkách v Hontě*, *Tovaryšstvo I* (1893), 218—228.

⁵ Št. Janšák, c. d., 47.

Prvá budova Slovenského národného múzea v Martine z r. 1907.

návrat k nim. Zo starého života mu šlo o záchranu a oživenie tých kultúrnych dedičstiev, na ktoré možno nadväzovať v súčasnom rozvoji národnej kultúry v boji proti maďarizácii národa a proti buržoáznemu kozmopolitizovaniu súčasného života.⁶ Takéto pokrokové kultúrne dedičstvá videl práve v ľudovom výtvarnom umení, ktoré sa snažil vedecky, ale najmä propagačne využiť a v rozvoji ktorého videl vhodný prostriedok na zaistenie hmotnej pomoci ľudovým výrobcom. Kmeť bol na Slovensku prvý, ktorý novinovými článkami i súkromnou korešpondenciou apeloval na národne uvedomelú inteligenciu, aby ho podporila v tomto smere. Sám dával zhotoviť vzorníky hontianskych výšiviek a čipiek, ktoré zasielal svojim priateľom v Čechách a vo Viedni, aby si mohli podľa nich podať objednávky na zhotovenie predmetov. V Prahe to bola najmä rodina Náprstkova, prof. J. Koula a M. Neffová, v Brne J. Fantová-Kusá a A. Kameníková a vo Viedni rodina prof. Pastrnka, ktorí nezištne propagovali slovenské ľudové umenie, rozpredávali Kmeťom zaslané predmety, a tak hmotne pomáhali hontianskym ľudovým výrobcom.

Najväčší význam na poli propagácie slovenského ľudového umenia malo odosielanie umeleckých výrobkov na domáce a zahraničné národopisné výstavy. Už r. 1873 vystavoval slovenské ľudové výšivky a čipky na svetovej výstave vo Viedni. Potom vystavoval umelecké výrobky na mnohých súkromných výstav-

⁶ Porovnaj článok J. Podolák, Národopisná činnosť Muzeálnej slovenskej spoločnosti, Slovenský národopis I (1953), 39 n.

kách u svojich viedenských a českých priateľov. Svojím pričinením sa v podstatnej miere zaslúžil o úspech prvej slovenskej národopisnej výstavy v Martine r. 1887, ktorá znamenala významnú kultúrno-politickú udalosť v rokoch politickej pasivity slovenskej konzervatívnej buržoázie. Roku 1891 sa zúčastňuje na Českej jubilejnej výstave v Prahe a o rok nato posielala zásielku na svetovú výstavu ženských prác do Paríža, kde mali Slováci ako „kmeň českoslovanský v Uhrách severozápadných“ osobitne vyhradené miesto.⁷ Najcennejšie výsledky priniesla však Kmeťova spolupráca na pripravách Národopisnej výstavy českoslovanskej v Prahe r. 1895, ktorá mala okrem významu propagačného aj význam vedecký a politický. Po slovenských mestách sa prejavil záujem o zbieranie národopisného materiálu a o jeho ukladanie v múzeách. V slovenskom politickom živote sa začali čoraz častejšie ozývať hlasy za zmenu orientácie z cárskeho Ruska na bratský český národ, ba na českej strane sa konkrétne uvažovalo aj o politickom spojení Čechov, Moravcov a Slovákov.⁸ Z tohto hľadiska Kmeťova príčinlivosť na výstavnom poli priniesla osožné výsledky.

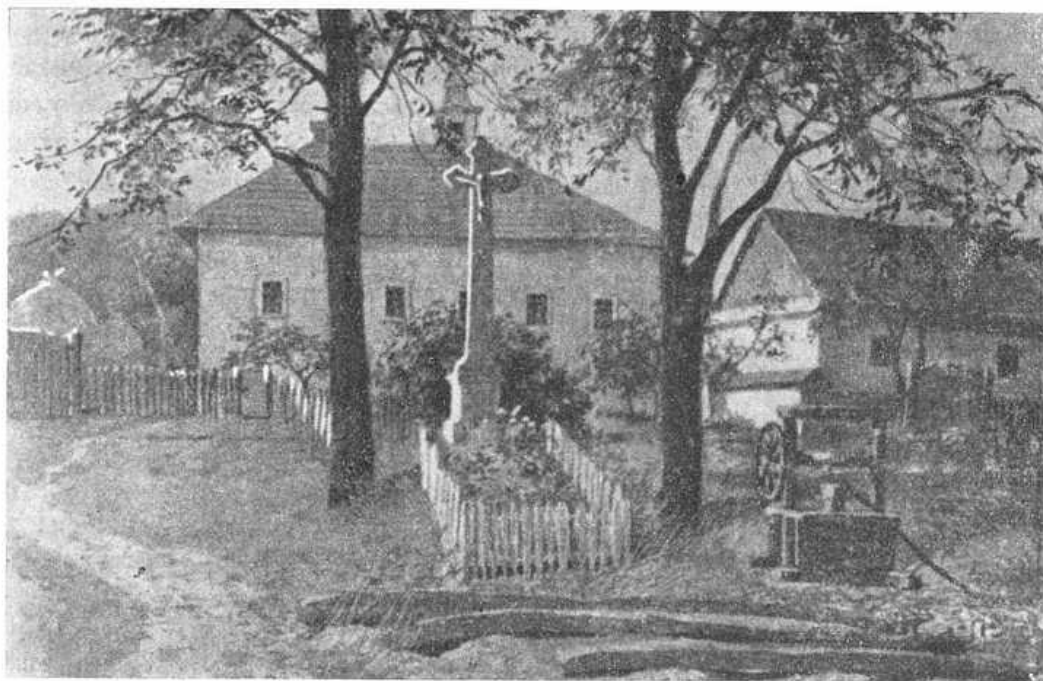
Druhý široký úsek Kmeťovho pôsobenia v národopise tvorí zbieranie hmotných dokladov ľudovej kultúry pre muzejné ciele a vedecké spracovávanie získaného materiálu. Hoci národopis nebol najobľúbenejšou Kmeťovou vednou disciplínou, predsa výsledky v tomto smere sú na svoju dobu pozoruhodné. Z ľudovej kultúry si všimal všetko, v čom videl vedeckú hodnotu. Okrem už spomenutých ľudových piesní zbieral pre vedecké ciele ľudové rozprávky, povesti a príslovia a z hmotnej kultúry pracovné nástroje, výšivky, čipky a iné úžitkové a ozdobné predmety, ktoré považoval za potrebné uchovať v múzeách budúcim pokoleniam ako pamiatky dávnej minulosti národa. Historické povesti a ľudové rozprávky tvorili mu často východisko pre výskumy archeologické. Kmeť zastával názor, že „ústne podanie a miestopisné názvy nahrádzajú, doplňujú, ba často i korigujú zvesti písané“.⁹ Ľudová slovesná tvorba sa mu zdala často cennejším historickým prameňom ako písomný doklad, pretože mu poskytovala pravdivý, nikým nefalšovaný obraz o živote a túžbach ľudu v minulosti. Takéto preceňovanie národopisného materiálu šlo niekedy na úkor kvality vedeckých záverov. Snaha podať čím bohatšiu a staršiu minulosť svojho národa viedla Kmeťa, najmä pri etymologických rozboroch zemepisných názvov k prehnaným záverom o praveku našej zeme. Jeho národopisné údaje v článkoch a štúdiách majú však úplne hodnotný opis, možno sa preto o ne oprieť aj pri dnešnom bádaní. Všeobecno-vlastivedného charakteru sú najmä jeho publikované práce o Sitne a jeho okolí. Predovšetkým monografia *Veleba Sitna*¹⁰ bola pre mnohých vidieckych pracovníkov

⁷ A. Kmeť, *Naše slovenské čipky a mrežky zapáčily sa v Paríži*, Slovenské pohľady XIII (1893), 61–64.

⁸ Podrobnejšie údaje v diele *Národopisná výstava českoslovanská r. 1895*, Praha s. a.

⁹ A. Kmeť, *Veleba Sitna*, Tovaryšstvo I (1893), 139–193.

¹⁰ A. Kmeť, *Veleba Sitna*, tamže.

Kmeťova fara v Prenčove.*

dlhé roky vzorom vlastivedného spracovania určitej oblasti. Okrem presných zápisov chotárnych názvov obsahuje opisy krojov podsitnianskej oblasti a údaje k štúdiu hospodárstva a chovu dobytka. Podobného charakteru sú aj ďalšie monografické práce o Honte, menovite *Starožitnosti v Honte*,¹¹ *Sitno a čo s neho vidieť*,¹² *Ďalšie výskumy v obvode Sitna*¹³ a *Krupinské bralce*.¹⁴ Takmer vo všetkých sa nájdu záznamy ľudových povestí a rozprávání zo života ľudu.

S týmito prácami úzko súvisia aj štúdie archeologické, ako *Starožitnosti v Honte*¹⁵ a najmä recenzia diela *Lidstvo v době předhistorické*, ktorú L. Niederle považuje vôbec za najhodnotnejšie odborné posúdenie tohto svojho diela. Za čisto národopisnú možno považovať štúdiu *O výšivkách a čipkách v Honte*,¹⁶ kde Kmeť vypočítava vzory výšiviek, podáva odborný opis ornamentov a pokúša sa o ich rozbor, prináša opis technológie vyšívania, opis kroja bzovského okolia,

¹¹ A. Kmeť, *Starožitnosti v Honte*, Tovaryšstvo II, 195–213.

¹² A. Kmeť, *Sitno a čo s neho vidieť*, Tovaryšstvo III (1900), 101–154.

¹³ A. Kmeť, *Ďalšie výskumy v obvode Sitna*, publikované v cit. zborníku K. A. Medveckého, Andrej Kmeť, 92.

¹⁴ A. Kmeť, *Krupinské bralce*, Tovaryšstvo III (1900), 158.

¹⁵ A. Kmeť, *Starožitnosti v Honte*, Tovaryšstvo II, 195–213.

¹⁶ A. Kmeť, *O výšivkách a čipkách v Honte*, c. d.

* Všetky vyobrazenia sú reprodukcie z knihy *Andrej Kmeť* od K. A. Medveckého (1913).

ďalej starobylého tkania na krosienkach, farbenia súkna a pod. Pre spôsob Kmeťovho vedeckého spracovania národopisného materiálu bola príznačná stále odbornejšia opisnosť javov a snaha o určenie ich etnicity na základe porovnávania s inoslovanským i neslovanským materiálom. Prejavuje sa to najmä na jednej z posledných Kmeťových národopisných štúdií *Náhrobníky kamenné v hrobítove preňčovskom*,¹⁷ uverejnenej v *Tovaryšstve* r. 1900. V tejto práci vychádza autor z podrobného opisu preňčovských náhrobníkov, ktorý dopĺňa údajmi o výskyte podobných kamenných náhrobníkov na okolitých hontianskych dedinách. Potom hľadá analógie s náhrobníkmi v Bosne, Hercegovine a v Srbsku, o ktorých získava informácie z balkánskej a nemeckej literatúry a pri konečnom určovaní pôvodu a veku sa opiera o vedeckú mienku popredných slovanských a nemeckých autorít, pričom polemizuje s vývodmi niektorých maďarských autorov. Takýto postup svedčí už o vypracovanosti vlastnej porovnávacej metódy, v čom by sa mohli od neho učiť aj mnohí jeho národopisní nasledovníci. Napriek širokému vedeckému rozhľadu Kmeť si na svojej erudícii a úspechoch nijako nezakladal. Je príznačné, že ako v iných článkoch, aj v závere štúdie o náhrobníkoch odprosuje čitateľa, „že tak mnohonásobne zneužil jeho trpezlivosť a pozornosť“. Chcel iba „zreteľ na všetko obrátiť, čo pozornosť našu si zasluhuje“.¹⁸ Je to prejav skromnosti vlastnej opravdivým učencom.

Napokon treťou a najväčšou Kmeťovou zásluhou o rozvoj národopisu a slovenskej vedy vôbec je organizovanie vedeckej práce. Už od svojho zapojenia do verejnej činnosti trpkou znášal skutočnosť, že Slováci nemali inštitúciu, ktorá by usmerňovala a všestranne podporovala vedecké bádanie v slovenskom duchu. Názory na poslanie a charakter takejto ustanovizne boli u slovenských kultúrnych dejateľov dosť nejednotné. Literárnej skupine okolo Fr. R. Osvalda šlo predovšetkým o spolok literárny. Prírodovedci žiadali spolok a časopis prírodovedný. Zberatelia starožitností sa domáhali spolku muzejného. Iba Kmeť za podpory svojich vedeckých priateľov (A. Trúchleho, M. Algövera, Fr. Kabinu, S. Czambela, Fr. Pastrnka) presadzoval myšlienku založenia všeobecného vedeckého spolku, učenej slovenskej spoločnosti alebo slovenskej akadémie vied. Toto jeho úsilie sa tiahne od založenia Cirkevno-literárnej školy slovenskej cez návrhy na založenie Matice ľudu, Nakladateľského spolku (1885),¹⁹ osobitnej všeobecno-vedeckej rubriky pri Slovenských pohľadoch (myšlienku zamietol Vajanský a Škultéty), prírodovedného časopisu Živa (1888)²⁰ až po myšlienku založenia slovenského vedeckého spolku. Za hlavné poslanie takejto inštitúcie považoval Kmeť pesto-

¹⁷ A. K m e ť, *Náhrobníky kamenné v hrobítove preňčovskom*, *Tovaryšstvo* III (1900), 165–171.

¹⁸ Tamže, 171.

¹⁹ Archív SNM, korešpondencia A. Kmeťa, list M. Algövera A. Kmeťovi zo dňa 9. 8. 1885.

²⁰ Tamže, list A. Trúchleho A. Kmeťovi zo dňa 20. 1. 1888.

vanie „všetkých odborov vied a umenia“, ²¹ združenie všetkých slovenských milovníkov vedy, ktorí by sa schádzali na pravidelných zasadnutiach a čítali by zprávy o vedeckých výsledkoch doma i vo svete, pričom by sa rozdeľovali pracovníkom vedecké úlohy, diskutovalo by sa o vedeckých prácach pred ich uverejnením, pozývali by sa zahraniční hostia a zo založených fondov by sa udeľovali podpory študentom a vedeckým bádateľom. Žiaľbohu s najväčším neporozumením v tomto smere stretol sa Kmeť u vedúcich reprezentantov slovenskej buržoázie v martinskom centre. Pozoruhodné bolo napr. stanovisko Vajanského, ktorý ako na jednej strane dokázal mať v niektorých kultúrno-politických otázkach až nereálne veľkorysú koncepciu, tak v otázke založenia Kmeťom navrhovanej vedeckej spoločnosti zaujímal odmietavé stanovisko povýšeneckého martinského poetu, ktorý nedokázal pochopiť reálne snahy skromného preňčovského kňaza-vedca. Kmeťove niekoľkoročné naliehania a prosby o morálnu a politickú podporu odmietali v Martine stereotypným „nenie na čas“. Keď sa Kmeťovi aj napriek Vajanského neporozumeniu predsa len podarilo založiť spolok r. 1893, čakali ho prekážky pri schvaľovaní stanov na príslušných úradoch, kde bol zapísaný ako nebezpečný pansláv. Po dvojročných intervenciách jeho osobných priateľov boli stanovy slovenského vedeckého spolku — premenovaného na Muzeálnu slovenskú spoločnosť — r. 1895 úradne schválené. Hoci Muzeálna slovenská spoločnosť so sídlom v Turč. Sv. Martine nedosahovala ani možnosťami ani výsledkami činnosti vzory zahraničných vedeckých akadémií, ktoré mal Kmeť na mysli pri jej zakladaní, jednako znamenala úspech v skromných podmienkach slovenského vedeckého života. V období politickej pasivity martinskej buržoázie získavala Kmeťova zásada „aj veda je politika“ desiatky nadšených stúpencov prevažne medzi vidieckou inteligenciou, ktorá sa s nevídaným elánom pustila do vlastivedných výskumov, do zbierania materiálov a jeho ukladania v martinskom Dome ako provizórnom múzeu a napokon aj do vedeckého spracovania materiálu a jeho publikovania na stránkach založeného *Časopisu a Sborníka Muzeálnej slovenskej spoločnosti*. Kmeť sám najmä v poslednom desaťročí svojho života zásoboval vychádzajúce časopisy odbornými príspevkami. Z preňčovskej fary sa odvážali vozy zozbieraných muzejných predmetov do Martina, kde sa utvárali prvé fondy zbierok budúceho Slovenského národného múzea. Všetky finančné prostriedky venoval na zakupovanie predmetov a na sklonku života sa plne venoval prípravám spojeným s výstavbou novej budovy múzea v Martine, ktorú odovzdal slovenskej verejnosti r. 1907. Necelý rok po tomto jeho poslednom úspechu ťažká choroba končí Kmeťov plodný život.

*

Kmeť nezostáva pre nás vzorom len ako národovec a vedec, ale aj ako človek čistého charakteru. Reálne chápanie národných potrieb a mravčia usilovnosť pri

²¹ *Vyzvanie a Stanovy Slovenského vedeckého spolku*, Národné noviny XXIII (1892), č. 106.

ich systematickom splňaní, priamosť vo vzťahu k ľuďom, úprimná a nepredstieraná skromnosť, bezpríkladná obetavosť a osobná nezištnosť v práci za blaho slovenského ľudu — to boli najušľachtilejšie Kmeťove vlastnosti, vďaka ktorým nám nielen zanechal dedičstvo, ale ukázal aj spoľahlivú cestu k jeho ďalšiemu zveľadeniu.

ZUSAMMENFASSUNG

Bis zur Entstehung der Tschechoslowakischen Republik im Jahre 1918 lebte die slowakische Nation unfrei im Rahmen des Staatsgebildes Österreich-Ungarn. Das Wirken des slowakischen Folkloristen Andrej Kmeť fällt in die Zeit der grausamsten politischen und geistigen Unterdrückung der slowakischen Nation, in die zweite Hälfte des 19. und den Anfang des 20. Jahrhunderts. Kmeť gehört zu denjenigen slowakischen Vaterlandsfreunden, die nach dem Misslingen der politischen Versuche um die nationale Freiheit grosses Gewicht auf die Volksaufklärung, die Hebung des Nationalbewusstseins durch wirtschaftliche Entwicklung und allseitiges Heimatwissenschaftliches Wirken zu legen begann. In den 80er—90er Jahren des vergangenen Jahrhunderts propagierte er die slowakische Volkskunst auf europäischen und Weltausstellungen. Als erster begann er in der Slowakei mit der systematischen archeologischen Forschung. Er widmete sich dem systematischen Studium der Minerale. Grössere wissenschaftliche Erfolge erreichte er als Botaniker, besonders als Kenner von Hechenrosen, deren er in seinen Herbarium über 400 Gattungen hinterliess. Im Gebiete der Ethnographie unternahm er sein ganzes Leben lang Forschungen im Terrain. Das gewonnene Material ist in hiesigen und ausländischen Museen erhalten geblieben. Er schrieb einige monographische Abhandlungen über die Volkskultur der Gegend, in welcher er als katholischer Dorfpriester wirkte. Die grösste Bedeutung Kmets ist in seiner organisatorischen Tätigkeit. Zur Zeit der grausamsten Magyarisierung der slowakischen Nation — also unter ungünstigen Bedingungen für die Entwicklung der slowakischen Nationalkultur und Wissenschaft — gründete er im Jahre 1893 den wissenschaftlichen Verein Muzeálna slovenská spoločnosť (Musealische slowakische Gesellschaft), welcher über einige Dezennien die Funktion der slowakischen wissenschaftlichen Akademie vertrat. Die Gesellschaft gab das offizielle Organ Časopis Muzeálnej slovenskej spoločnosti (Zeitschrift der Musealischen slowakischen Gesellschaft) heraus, welches gemeinsam mit dem wissenschaftlichen Sammelwerk Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti (Sammelwerk der Musealischen slowakischen Gesellschaft) jahrelang die einzigen slowakischen wissenschaftlichen Zeitschriften überhaupt bildeten und beim bisherigen Erscheinen eine Menge wertvoller folkloristischer Arbeiten einheimischer und ausländischer Beiträger veröffentlichten. Den Höchstpunkt wissenschaftlich-organisatorischer Tätigkeit Kmets bedeutet die Gründung des slowakischen Nationalmuseums in Turčiansky Svätý Martin im Jahre 1907, in welches Kmeť die Ergebnisse seiner lebenslänglichen Sammlerarbeit deponierte. Die angeführten Aktionen Kmets waren nicht nur von wissenschaftlicher, sondern auch von politischer Bedeutung, denn als eine der Kulturkampfformen hatten sie sich in bedeutendem Masse um die Befreiung der slowakischen Nation verdient gemacht.

(Preložila M. Štefanovičová)

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ
Журнал Словацкой Академии Наук

1958 № 4

Издается шесть раз в год

Издательство Словацкой Академии Наук

Редактор д-р Ян Подолак

Адрес редакции и администрации Братислава, Клеменсова 27

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Jahrgang VI, 1958, Nr. 4. Erscheint sechsmal im Jahre

Herausgegeben vom Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Redakteur Dr. Ján Podolák

Redaktion und Administration Bratislava, Klemensova 27.

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Slovak Academy of Sciences

Volume VI, 1958, No 4

Published bimonthly by the Slovak Academy of Sciences

Managing Editor Dr. Ján Podolák

Editor and Business Manager Bratislava, Klemensova 27, Czechoslovakia.

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

revue de l'Académie slovaque des sciences

Année VI, 1958 № 4. Parait six fois par an

Aux Editions de l'Académie slovaque des sciences

Rédacteur: dr. Ján Podolák

Rédaction et administration: Bratislava, Klemensova 27

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS

Časopis Slovenskej akadémie vied

Ročník VI, 1958, číslo 4. Vychádza šesť ráz do roka

Vydalo Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied

Zodpovedný a výkonný redaktor dr. Ján Podolák

Redakčná rada: dr. Soňa Burlasová, dr. Božena Filová, dr. Soňa Kovačevičová,

dr. Michal Markuš, dr. Ján Mjartan, Rudolf Žatko

Redakcia a administrácia Bratislava, Klemensova 27

Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., Martin

Jednotlivé čísla Kčs 9.—, celoročné predplatné Kčs 54.—.

Výmer PIO 2385/49-III/2 — X-151768

Predplácanie časopisu možno zastaviť len koncom kalendárneho roku.

Novinové výplatné povolené. Pošt. úrad Bratislava 2 — čís. 231-prepr. 1955. —